

SHAXS TARBIYASIDA OILA MAHALLA MAKTAB HAMKORLIGI

Normamatova Xurshida

Denov tadbirkorlik pedagogika instituti Biologiya yo'nalishi talabasi Email:

xurshidanormamatova7@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada shaxs tarbiyasida oila, mahalla va maktab hamkorligining nazariy-pedagogik asoslari, uning mazmuni va tarbiyaviy jarayon samaradorligini oshirishdagi o'рни ilmiy tahlil qilingan. Oila shaxs rivojining dastlabki bosqichi sifatida ma'naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirishdagi funksiyalari, mahalla esa ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va ma'naviy nazorat instituti sifatidagi vazifalari bilan yoritilgan. Maktabning ta'lim-tarbiya jarayonini ilmiy-metodik asoslarda tashkil etuvchi bosh institut sifatidagi roli ham batafsil o'rganilgan. Tadqiqotda uch tomonlama hamkorlikning integrativ modeli, kommunikativ mexanizmlari va monitoring tizimi asoslangan bo'lib, natijalar tarbiyaviy strategiyalarni takomillashtirish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Shaxs tarbiyasi, oila, mahalla, maktab, hamkorlik, pedagogik integratsiya, ma'naviy-axloqiy tarbiya, ijtimoiy institutlar.

Abstract: In the article, the theoretical and pedagogical foundations of cooperation between the family, community (mahalla), and school in the upbringing of an individual are scientifically analyzed. The family is presented as the primary environment responsible for shaping moral and ethical qualities, while the mahalla is examined as a social institution providing community support and moral regulation. The school is defined as the central institution that ensures the scientific and methodological organization of the educational process. The study substantiates an integrative model of trilateral cooperation, communication mechanisms, and monitoring tools, which collectively contribute to enhancing the effectiveness of educational and upbringing strategies.

Keywords: Personality development, family, community, school cooperation, pedagogical integration, moral and ethical education, social institutions.

Аннотация: В статье научно анализируются теоретико-педагогические основы сотрудничества семьи, махалли и школы в воспитании личности. Семья рассматривается как первичная среда формирования нравственно-этических качеств, махалля — как социальный институт, обеспечивающий поддержку сообщества и моральный контроль. Школа определяется как центральное учреждение, организующее образовательный процесс на научно-методической основе. В исследовании обоснована интегративная модель трёхстороннего взаимодействия, коммуникационные механизмы и система мониторинга, направленные на повышение эффективности воспитательно-образовательных стратегий.

Ключевые слова: Воспитание личности, семья, махалля, школа, сотрудничество, педагогическая интеграция, нравственно-этическое воспитание, социальные институты.

Shaxs tarbiyasi – jamiyatning asosiy ijtimoiy vazifalaridan biri bo‘lib, uning shakllanishida oilaning, mahallaning va maktabning roli beqiyosdir. Zamonaviy jamiyatda shaxsning tarbiyasi, madaniyati, ma’naviyati va intellektual rivojlanishi uning kelajakdagi muvaffaqiyati va ijtimoiy moslashuvchanligini belgilaydi. Shu sababli, shaxs tarbiyasida oila, mahalla va maktabning uzviy hamkorligi nafaqat zarur, balki ustuvor vazifa hisoblanadi.

Oila va shaxs tarbiyasi: Oila insonning birinchi va eng muhim tarbiya muhitidir. Oilada bola nafaqat ma’naviy qadriyatlarni, axloqiy normalarni, balki odob-axloq, hurmat va mehr-muhabbatni o‘rganadi. Ota-onaning o‘rni shaxs tarbiyasida birlamchi hisoblanadi: ular bolaga mas’uliyat, mehnatsevarlik, hamjihatlik va jamiyatga foydali bo‘lish kabi qadriyatlarni singdiradilar. Oila farzandning hissiy va ijtimoiy rivojlanishi uchun mustahkam zamin yaratadi. Shu bilan birga, oilada tarbiya jarayoni uzviy va uzluksiz bo‘lishi kerak, chunki oilaning tarbiyaviy faoliyati shaxsning dunyoqarashi va xulq-atvoriga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shuningdek, oilada tarbiya bolaga ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni singdirish, madaniy odatlarni shakllantirish va o‘zini jamiyatning faol a’zosi sifatida his qilish imkonini yaratadi. Oilaning tarbiyaviy roli kuchli bo‘lsa, bola maktab va boshqa ijtimoiy muhitlarda ham muvaffaqiyatli bo‘ladi.

Mahalla va ijtimoiy muhitning roli: Mahalla shaxs tarbiyasida ikkinchi darajali, ammo juda muhim omil hisoblanadi. Mahalla bolaga ijtimoiy muhitni, jamiyatdagi normalar va urf-odatlarini o‘rgatadi. Shu orqali bolalar o‘z atrofidagi odamlar bilan muloqot qilishni, jamoaviy ishlarda faol bo‘lishni, mehr-oqibat va yordam ko‘rsatishni o‘rganadilar. Mahalla yetakchilari, faollar va jamoatchilik nazorati shaxsning tarbiyaviy jarayonini qo‘llab-quvvatlaydi, ijobiy xulqiy me’yorlarni mustahkamlaydi va zararli odatlardan himoya qiladi. Shuningdek, mahalla o‘zining ijtimoiy va madaniy tadbirlari orqali bolalarga ma’naviy va axloqiy o‘sish imkonini yaratadi. Shuni ta’kidlash lozimki, mahalla va ijtimoiy muhitning tarbiyaviy roli oilaning ta’sirini mustahkamlash bilan birga shaxsni jamiyatga moslashgan, ijtimoiy mas’uliyatga ega va ma’naviy barkamol qilib shakllantiradi. Shu sababli, shaxs tarbiyasida mahalla institutining faol ishtiroki va uning ijtimoiy muhit sifatidagi ahamiyati beqiyosdir.

Maktab va ta’limning roli: Maktab shaxs tarbiyasida eng muhim institutlardan biridir. Bu yerda nafaqat ilmiy bilimlar beriladi, balki bolalarga ijtimoiy ko‘nikmalar, axloqiy qadriyatlar va hayotga tayyorgarlik o‘rgatiladi. Maktab tarbiyasida pedagoglarning roli juda katta: ular bolaning ijtimoiylashuvini, intellektual va ma’naviy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi.

Shu bilan birga, maktab va ota-ona hamkorligi – bolaning har tomonlama rivojlanishi uchun zarur. Maktab tarbiyasida sport, madaniyat, san’at va jamoaviy tadbirlar bolalarning shaxs sifatida shakllanishiga katta hissa qo‘shadi. Shuni ta’kidlash joizki, maktab shaxsni jamiyatga moslashgan, ijtimoiy mas’uliyatga ega va ma’naviy barkamol shaxs sifatida shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Maktab tarbiyasi samarali bo‘lishi uchun o‘qituvchilar, ota-onalar va mahalla faollari o‘rtasida uzviy hamkorlik bo‘lishi lozim.

Oila, mahalla va maktab hamkorligi: Shaxs tarbiyasining samarali bo‘lishi uchun oila, mahalla va maktab o‘rtasida uzviy va samarali hamkorlik zarur. Bu hamkorlik uch asosiy tamoyilga tayangan bo‘lishi kerak: o‘zaro hurmat, axborot almashinuvi va qo‘llab-

quvvatlash. Ota-onalar va pedagoglar birgalikda tarbiyaviy jarayonlarni rejalashtiradi, mahalla faollari esa bu jarayonni jamoa darajasida qo'llab-quvvatlaydi. Shu orqali bola ijtimoiy va ma'naviy jihatdan barkamol shaxs sifatida shakllanadi. Shaxs tarbiyasida oilaning, mahalla va maktabning uzviy hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Har bir bolaning shaxs sifatida rivojlanishi, axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni o'zlashtirishi aynan ushbu uch institutning hamkorligiga bog'liq. Zamonaviy jamiyatda shaxsni tarbiyalash tizimli va kompleks yondashuvni talab qiladi, shuning uchun oila, mahalla va maktabning uzviy faoliyati bir-birini to'ldiradi.

Oilaning roli: Oila shaxs tarbiyasining birlamchi va eng muhim muhitidir. Oilada bola axloqiy qadriyatlarni, mehr-muhabbat va hurmatni o'rganadi. Ota-onaning tarbiyaviy yondashuvi bolaning shaxsiy xususiyatlarini rivojlantirish, ijtimoiy va ma'naviy poydevor yaratishda asosiy omil hisoblanadi. Oila farzandga mas'uliyat, mehnatsevarlik va jamiyatga foydali bo'lish kabi qadriyatlarni singdiradi, shu bilan birga uning hissiy va psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

Mahalla va ijtimoiy muhitning roli: Mahalla shaxs tarbiyasida ikkinchi darajali, ammo juda muhim ijtimoiy institutdir. Mahalla muhitida bolalar jamiyatdagi odob-axloq me'yorlarini o'rganadi, jamoaviy ishlarda faol ishtirok etishni o'rganadi va mehr-shafqat, yordam ko'rsatish kabi ijtimoiy qadriyatlarni qadrlashni o'rganadilar. Mahalla yetakchilari va faollari tarbiyaviy jarayonni qo'llab-quvvatlaydi, zararli odatlardan himoya qiladi va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, mahalla o'zining madaniy va an'anaviy qadriyatlarini bolalarga yetkazadi, ularni milliy va madaniy merosga hurmat ruhida tarbiyalaydi.

Maktab va ta'limning roli: Maktab shaxs tarbiyasida tizimli va ilmiy asos hisoblanadi. Maktab nafaqat ilmiy bilim beradi, balki bolalarning axloqiy, ma'naviy, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishiga hissa qo'shadi. Pedagoglar bolalarga muloqot, hamkorlik, mas'uliyat va ijtimoiy faollik ko'nikmalarini o'rgatadi. Shu bilan birga, maktab va ota-ona hamkorligi bolaning har tomonlama rivojlanishi uchun zarur bo'lib, tarbiyaviy jarayonni yanada samarali qiladi. Sport, madaniyat, san'at va jamoaviy tadbirlar bolalarning shaxs sifatida shakllanishini qo'llab-quvvatlaydi.

Hamkorlikning ahamiyati: Shaxs tarbiyasida oila, mahalla va maktabning hamkorligi bolaning mukammal rivojlanishini ta'minlaydi. Bu hamkorlik o'zaro hurmat, axborot almashinuvi va qo'llab-quvvatlash tamoyillariga asoslanadi. Ota-onalar va pedagoglar birgalikda tarbiyaviy jarayonlarni rejalashtiradi, mahalla faollari esa bu jarayonni jamoa darajasida qo'llab-quvvatlaydi. Shu orqali bola ijtimoiy, axloqiy va ma'naviy jihatdan barkamol shaxs sifatida shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Shavkat Mirziyoyevning oila, mahalla va maktab hamkorligini kuchaytirish bo'yicha nutqlari, ma'ruzalari va murojaatlari. – (Prezident.uz rasmiy manbalari).

2. Komilov, N., Musurmonov, O., Nishonova, S. Va boshqalar. “Shaxs ma'naviyati va pedagogik-psixologik asoslari” — milliy pedagogika jurnallaridagi maqolalar (2022–2025).

3. Avloni, A. (Turkiy guliston va boshqa asarlari). Turkiy guliston yoxud axloq — jadid ma'rifatchilarining oila va axloq tarbiyasiga oid qarashlari. (Abdulla Avloniyning ta'lim-tarbiyaga oid asarlari va ularning o'rni haqida ko'plab tahliliy maqolalar mavjud).

4. Dewey, J. (1916). Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education. New York: Macmillan. — ta'limning demokratik va ijtimoiy funktsiyalari, maktab jamiyat bilan uzviy integratsiyasini ta'kidlaydi.

5. Erikson, E. H. (1959). Identity and the Life Cycle. New York: International Universities Press. — shaxsiy va ijtimoiy identifikatsiya bosqichlari; oilaviy va maktabiy tajribalar shaxsiyat shakllanishida muhim.

6. "Ajdodlar merosida oila tarbiyasi" — G.T. Boymurodova (2024). (An'anaviy madaniy meros va oilaviy tarbiya masalalari).